

ISSN 2307-9533

9 772307 953006 04

Економіка і менеджмент

Вісник

Сумського
національного
аграрного
університету

Науковий журнал

2015

4(63)

Суми-2015

Видається з 1996 року
Засновник і видавець
Сумський національний
аграрний університет
Ресстраційне свідоцтво
КВ № 8217 від 16.12.2003 р.

Редакційна рада

Ладика В.І., д.с.-г.н.,
професор, академік НААНУ,
головний редактор;
Маслак О.М., к.е.н., доцент,
заступник головного редактора;
Данько Ю.І., к.е.н., доцент,
відповідальний редактор;
Фотіна Т.І., д.вет.н., професор,
Подгаєцький А.А., д.с.-г.н.,
професор;
Соколов М.О., д.е.н., професор;
Тарельник В.Б., д.т.н., професор

Редакційна колегія серії

Михайлова Л.І., д.е.н., професор,
редактор (СНАУ);
Мішенін Є.В., д.е.н., професор,
заступник редактора (УАБС);
Борисова В.А., д.е.н., професор
(СНАУ);
Еранкін О.О., д.е.н., доцент (КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана);
Красноруцький О.О., д.е.н.,
професор (ХНТУСГ ім. Петра
Василенка);
Монастирський Г.Л., д.е.н.,
професор (ТНЕУ);
Олійник О.В., д.е.н., професор
(ХНАУ ім. В.В.Докучаєва);
Славкова О.П., д.е.н., доцент
(СНАУ);
Соколов М.О., д.е.н., професор
(СНАУ);
Чупис А.В., д.е.н., професор
(СНАУ);
Жмайлов В.М., к.е.н., професор
(СНАУ);
Маслак О.М., к.е.н., доцент
(СНАУ);
Жудро М.К. д.е.н., професор
(Білорусь);
Бакарджієва Мілка, д.е.н.,
професор
(Болгарія);
Шмарловська Г.О., д.е.н.,
професор (Білорусь)
Шлаудер Ральф, д.е.н., професор
(Німеччина)

Міністерство освіти і науки України

ВІСНИК

СУМСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
Виходить 12 разів на рік

Серія "Економіка і менеджмент"
Випуск 4 (63), 2015

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Красноруцький О. О., Азізов О. Р. Закономірності та принципи функціонування систем ринкового розподілу продукції аграрних підприємств.....	3
Мішенін Є. В., Дутченко О. М., Ярова І. Є. Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки: національні та глобальні аспекти.....	8
Жудро М. М. Концептуальна методологія дослідження економічної сутності поняття «економічний потенціал» підприємства.....	14
Дашутіна Л. О. Експортний потенціал Сумської області і можливості його реалізації на світовому ринку.....	21
Коць О. О., Негрій І. Ю. Перспективи розвитку українських ТНК та їх вплив на національну економіку.....	25
Волченко Н. В. Продовольча безпека: регіональний аспект.....	29
Стоянець Н. В. Особливості типологізації прогнозів розвитку регіону з урахуванням різних підходів.....	33

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ АГРОГОСПОДАРЮВАННЯ

Кошкалда І. В., Трегуб О. М. Теоретичні засади спеціалізації сільськогосподарських підприємств.....	41
Крутько М. А., Калініченко С. М. Принципи побудови організаційно-економічних механізмів агропромислової інтеграції.....	49
Лозинська І. В. Формування споживчого ринку м'ясо-молочної продукції.....	53
Прозоров Р. Г. Формування організаційної структури управління логістичною системою в сільськогосподарських підприємствах з виробництва продукції молочного скотарства.....	59
Зиньцьо Ю. В. Місце фермерських господарств в організаційній структурі агробізнесу.....	62
Жахов Н. В. Состояние, тенденции и перспективы государственной поддержки сельскохозяйственного производства.....	67
Гіржева О. М. Теоретико-методологічні аспекти удосконалення галузевої структури виробництва сільськогосподарських підприємств.....	71
Зайцев Ю. О. Тенденції та перспективи розвитку вітчизняного аграрного виробництва.....	74
Соломатіна Т. В., Хром'як В. М. Пріоритетні напрямки державної підтримки рослинництва України: міжнародний досвід.....	78
Domańska Teresa, Shulieshova Iryna The Legal And Organizational Conditions Of Development Of The Dairy Cooperatives In Poland.....	82
Мартинюк Н. В. Удосконалення мотиваційного механізму розвитку персоналу аграрних підприємств.....	88
Dubnevych Yu.V. The Development Of Hopgrowing And The Basic Ways Of Its Improvement In Ukraine.....	95
Самойлик Ю.В. Концептуальні підходи до формування логістичних систем на ринку м'яса та м'ясопродукції.....	97

МАРКЕТИНГ ТА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ

Ніценко В. С. Збутова політика аграрних підприємств: сучасний стан та перспективи розвитку.....	103
Ільїн В. Ю. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: питання методології.....	108
Черевко Д. Г., Сікора О. А., Іваницька Г. Б. Характеристика конкурентоспроможності підприємства в економічній системі АПК.....	112

Згідно з постановою ВАК від 14.04.2010 р. № 1-05/3 серію «Економіка і менеджмент» наукового журналу «Вісник Сумського національного аграрного університету» визнано фаховим виданням

Всі серії наукового журналу «Вісник Сумського національного аграрного університету» індексуються в Міжнародній наукометричній базі РІНЦ

СЕРІЇ наукового журналу «Вісник Сумського національного аграрного університету»
ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ
ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА
БУДІВНИЦТВО
ТВАРИНИЦТВО
МЕХАΝІЗАЦІЯ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ
ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ
АГРОНОМІЯ І БІОЛОГІЯ

Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського національного аграрного університету (Протокол № 10 від 27.04.2015 р.)

Адреса видавця та виготовлювача:
 40021, м. Суми,
 вул. Г.Кондратьєва, 160
 Телефон: (0542) 78-74-22,
 62-78-45
 E-mail: vestnik.snau@mail.ru

Тираж 300 пр.
 Зам. №8

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат та ін. лягає на авторів опублікованих матеріалів. Передрук матеріалів журналу тільки з дозволу редакції. Друкується в авторській редакції

© Сумський національний аграрний університет, 2015

Бірченко Н.О. Механізми трансферу ризиків в менеджменті різних за масштабами аграрних підприємств.....	118
Захарченко О. В., Скарбовий С. С., Мартинюк Д. Ю. Управління ресурсозбереженням на підприємстві.....	122
Доронін А.В. Конкурентоспроможність виробництва біопалива на підприємствах АПК в контексті продовольчої безпеки України.....	127

РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Гик В.В. Визнання витрат на інновації: вітчизняна практика та міжнародний досвід.....	132
Ільїна О. В. Формування системи управління інвестиційної діяльності аграрних підприємств.....	138
Жудро В. М. Инструменты текущей оценки ключевых факторов устойчивости предприятия.....	143

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Клецова Н. В. Робота в умовах фінансової кризи України.....	149
Височан О. С. Характеристики обліково-інформаційних потоків в теорії облікових фільтрів.....	154
Ладнюк В. Я. Дослідження факторів впливу на відшкодування фізичного та морального зношування необоротних активів промислових підприємств.....	160
Кіц М. В. Фінансовий стан та проблеми розвитку великотоварних сільськогосподарських підприємств.....	165

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Мавріна А. О., Карий О. І., Процак К. В. Проблеми впровадження та реалізації концепції соціальної відповідальності бізнесу в Україні.....	170
Монастирська Т. Б. Організаційно-функціональний механізм документального забезпечення ОСББ: системно-аналітичний зріз.....	174
Коваль З. О., Коваль Я. Б. Економічна ефективність залучення громадських інституцій до розробки та реалізації програм з розвитку підприємництва.....	180
Стефінін В. В., Сус Т. Й. Напрями розвитку екологічного сільгоспвиробництва в кризовий період.....	184
Воронцова А. С. Порівняльна характеристика фінансового забезпечення сфери надання соціальних послуг.....	188
<i>Автори випуску</i>	193

es. The article formalized principles of market product distribution systems of agricultural enterprises. A relationship compliance with the peculiarities of the functioning of the organizational-economic mechanism of formation of systems of distribution of agricultural products in the context of improving the competitiveness and efficiency of its production and sales. A special focus is placed on the implementation of features based approaches to sales management at the level of agricultural enterprises.

Keywords: regularities, principles, economics, market, product distribution

Дата надходження до редакції: 15.02.2015 р.
Рецензент: д.е.н., професор Жудро М.К.

УДК 332.3.:332.54

СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ

Є. В. Мішенін, д.е.н., професор, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

О. М. Дутченко, к.е.н., доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

І. Є. Ярова, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті досліджуються концептуальні основи досягнення сталого екологічно збалансованого сільськогосподарського землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки. Визначено напрями та складові механізми екологізації продовольчої безпеки.

Ключові слова: агрогосподарювання, сільськогосподарське землекористування, екологізація, продовольча безпека, стратегія, механізм.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Серед пріоритетів сталого соціально-економічного розвитку України об'єктивно постає необхідність екологічно збалансованого агрогосподарювання, яке є неможливим без переорієнтації організаційно-економічного механізму сільського господарства на раціональне використання та збереження земельно-ресурсного потенціалу. Ігнорування еколого-економічних засад сільськогосподарського землекористування неминуче прискорює екодеструкцію унікальних земельних ресурсів України, зменшує еколого-економічну ефективність агрогосподарювання і, в кінцевому підсумку, поглиблює соціально-екологічні проблеми продовольчої безпеки. Залишаються невирішеними багато питань у сфері раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу, які стосуються формування стратегічних орієнтирів екологізації сільськогосподарського землекористування у взаємозв'язку з організаційними механізмами забезпечення продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам та напрямам екологізації сільськогосподарського землекористування у контексті забезпечення національної продовольчої безпеки присвячено достатньо багато наукових праць [1-10]. Водночас потребують подальшого дослідження соціо-еколого-економічні аспекти сільськогосподарського землекористування з позиції забезпечення національної продовольчої безпеки в умовах глобалізації розвитку.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення пріоритетних напрямів підвищення соціо-еколого-економічної ефективності сільськогосподарського землекористування у взаємозв'язку з основними складовими продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вже широко визнається, що потреба у пошуку стра-

тегій сталого соціально-економічного розвитку агропродовольчого виробництва та використання аграрних (земельних) природних ресурсів є безперечною. Багато науковців вважають, що інноваційні методи агрогосподарювання, які підвищили його ефективність та обсяги, виснажують агроєкосистему, що і спричинило необхідність пошуку більш екологічно збалансованих методів ведення сільського господарства. Занепокоєння використанням пестицидів, біотехнологіями та іншими проблемами сфокусували суспільну увагу на екологічній якості та безпечності продовольства, викликаючи інтерес до альтернативних екологічно збалансованих методів його виробництва. Екологічна сталість означає, що використовувані ресурси мають поновлюватися самим же процесом їх використання. Для того, щоб бути сталою, система також має бути органічною, тобто базуватися на природних процесах локальної екосистеми, поза залежністю від екстернальних ресурсів чи систем хімічної підтримки землеробства (хімічні засоби, засоби захисту рослин). За своїм визначенням, усталеність відноситься до довгострокової стійкості системи. Основною рисою екологічної сталості є збереження природи. Стале сільське господарство має функціонувати необмежений час без виснаження аграрного земельно-ресурсного потенціалу.

Зазначимо, що забруднення хімічними засобами агрогосподарювання спричиняє і справді серйозне занепокоєння. Отруєння працівників сільського господарства, забруднення продуктів харчування та водних ресурсів, погіршення стану біорізноманіття та підвищена резистентність шкідників до пестицидів сформували думку щодо того, що агрохімікатами більше не можна зловживати. Крім того, залежність агрогосподарювання від обмежених, непоновлюваних ресурсів

викликає сумніви щодо гарантій національної продовольчої безпеки країни [3]. Міжнародне співтовариство визнало необхідність займатися не лише продуктивністю, але й усталеністю агро-систем [11].

Для того, щоб втілити концепцію розвитку сталого екологічно збалансованого сільського землекористування, необхідний фундаментальний відхід від економічної перспективи, яка керувала аграрною наукою протягом останніх ста років. Екологічно орієнтована перспектива землекористування відрізняється комплексністю факторів, які включені у систему, а також довгостроковим характером їх аналізу. Тоді як з екологічної точки зору суб'єктом цінності є комплексність природних екосистем, то традиційний економічний підхід намагається спрощувати їх.

Без забезпечення усталеності сільського господарства неможливим буде і довгострокове підвищення сільськогосподарського землекористування. Отже, якщо інститути сільського господарства та розвитку не можуть забезпечити екологічну усталеність методів землеробства, то вони фактично наносять шкоду людям, яким вони намагаються допомогти. Продуктивність землекористування також має покращитися, адже у разі здійснення навіть найбільш консервативних прогнозів щодо темпів зростання населення обмеженість родючих земель залишає нам єдиний шлях – підвищення врожайності та інтенсивності вирощування культур.

Намагаючись вирішити проблему достатнього продовольчого забезпечення, агробізнес використовує інноваційні технології, які базуються на генній інженерії та інших методах, здатних революціонізувати сільське господарство. Одні науковці вважають, що продуктивність земель можна підвищити лише шляхом запровадження інноваційних технологій, які базуються, в основному, на використанні хімічних засобів агрогосподарювання (*індустріальна модель*). Основними критеріями успіху, згідно цієї моделі, є продуктивність та економічна ефективність. Прибічники *екологічної моделі* підтримують розвиток більш ефективних малоресурсних агроекосистем, що базуються на біологічному кругообігу енергії та хімічних елементів. До критеріїв ефективності цієї моделі відносять показники соціально-екологічної стабільності, сталості та енерго-екологічної ефективності.

Таким чином, зростаюча потреба у продуктивному та сталому екологічно збалансованому сільському господарстві спричиняє необхідність запровадження нового бачення розвитку агровиробництва на засадах ресурсозбереження та зменшення його ризикованості. Ця позиція потребує розуміння екологічних засад сільського господарства, а також механізмів екосистемного управління агрогосподарюванням (землекористуванням).

Транснаціональні соціальні та екологічні проблеми спричиняють необхідність зміни основ агропродовольчої системи. Усталені агропродовольчі системи мають задовольняти наступним критеріям: економічна життєздатність; забезпечення суспільства екологічно безпечним та поживним продовольством; сприяння зміцненню природно-ресурсного потенціалу та екологічної якості довкілля для майбутніх поколінь.

Вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням сталості сільського господарства потребує визнання цілісності природи та агросистем. При цьому слід розуміти принципи функціонування останніх з тим, щоб зробити їх більш залежними від сонячного світла, а не від мінеральних ресурсів. Агроекологи мають намагатися забезпечити ефективну циркуляцію енергії та матеріалів всередині агроекосистем. При цьому виникає необхідність запровадження цілісного підходу, який би включав дослідження сільського господарства на рівні підприємства чи екосистеми, комплексний аналіз його ресурсів та їх логістичних потоків. Даний підхід дозволяє втілити комплексні еколого-економічні відносини у сільське господарство. Замість удосконалення одного сорту за раз, цілісна екологічна перспектива припускає пошук набору рослин та тварин, які в сукупності дають високі еколого-економічні та соціальні результати.

Варто зробити акцент на тому, що транснаціональні корпорації, які використовують інструментарій генної інженерії в агровиробництві, вийшли на ринок передчасно, оскільки молекулярна біологія є дуже молодою наукою. При цьому в галузі, яка прискорює впровадження незрілої технології, використовуються подвійні стандарти. У разі бажання закріпити генетично модифікований організм у своїй власності проголошується, що він є новим, а при прагненні уникнути відповідальності за ризик той же самий генетично модифікований організм може проголошуватися як природний. Комерційне використання генної інженерії по суті є великомасштабним експериментом, об'єктами якого є природа та люди. Ризик генної інженерії у сільському господарстві має оцінюватися у контексті великомасштабного використання її результатів. Адже ніяк не можна виправдати використання результатів маломасштабних експериментів у лабораторіях чи на полях та їх поширення на екосистеми. Ці експерименти концентруються лише на рослинах, а не на тому, що трапиться з довкіллям, де вирощуватимуться комерційні культури. Генна інженерія не є точною наукою – вона є дуже непередбаченою технологією. Здатність переміщувати індивідуальні гени не ідентична знанню про те, як поводитимуть себе трансгенні організми. Переміщення генів може призвести до непередбачених результатів, оскільки рослини та організми постійно змінюються. Наприклад, гене-

тично модифікований мікроорганізм під назвою *Klebsiella planticola*, що був створений з метою переробки сільськогосподарських відходів та їх перетворення на етанол, став причиною знищення врожаїв, флори і фауни, а також деградації ґрунту, ставлячи під загрозу саму основу сільського господарства. Генна інженерія погрожує знищити і мільйони селянських родин у країнах третього світу, адже за допомогою генної інженерії тропічні культури, такі як цукрова тростина, кокосові горіхи, ваніль та какао можна буде вирощувати у будь-якому місці [7, с.80-81].

Міжнародна організація праці ООН прогнозує, що продовольча революція в світі матиме місце у найближчі десять років, а її наслідки будуть великими, оскільки сільське господарство складає 65 відсотків глобальної економіки. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) прогнозує великі соціально-економічні зміни, адже, навряд чи нові технології принесуть нові робочі місця.

По мірі того, як агросектор поширюватиме свій екологічний підхід від збереження природних агроресурсів до впливу свого функціонування на більші екосистеми, виникатимуть нові проблеми внаслідок занепокоєння людським здоров'ям та екстернальними екологічними ефектами. Інші питання включатимуть соціально-екологічну відповідальність, виконання вимог регуляторних органів, а також моніторинг потенційних еколого-економічних ризиків, пов'язаних з агроресурсами, наприклад – пестицидами. Екологічне майбутнє землекористування формуватиметься, перш за все, соціально-економічними факторами, зокрема – світовим попитом на продовольство, його цінами, державними програмами, міжнародними торговельними угодами, технологією та результатами сільськогосподарських досліджень.

Основні принципи стратегії сталого розвитку сільського господарства, землекористування мають включати такі: *партнерство* – активна взаємодія між різними групами з метою забезпечення усталеного агропродовольчого виробництва; *інтеграція* – сприяння інтеграції екологічного мислення у процеси прийняття рішень та способи ведення бізнесу; *екосистемне, екологічне управління* – акцентування зусиль на попередженні, а не усуненні наслідків екологічних проблем; *справедливість для всіх поколінь* – справедливий розподіл витрат і вигод між поколіннями для стимулювання використання екологічно відповідальних методів з метою мінімізації екологічної відповідальності наступних поколінь; *конкуренцеспроможність* – підтримка ефективних ринкових механізмів, які забезпечують використання інноваційних екологічних методів, визначаючи зв'язки між екологічною усталеністю, економічною продуктивністю та конкурентоспроможністю.

Збільшення обсягів виробництва продо-

вольства вважається єдиною передумовою покращення стану продовольчої забезпеченості. Проте, це є лише одним із факторів продовольчої безпеки, адже при цьому темпи цього підвищення мають відповідати принципам сталого соціально-економічного розвитку. З цих позицій варто проаналізувати, яким чином сталий розвиток сільського господарства зможе покращити доступ до продовольства. При цьому важливо охарактеризувати основні наукові школи щодо вирішення проблем продовольчої безпеки [7, с.84-85].

1. *Екологічні песимісти (environmental pessimists)*. Стверджують, що населення зростає занадто швидкими темпами порівняно з темпами зростання врожайності основних сільськогосподарських культур. За існуючого рівня знань навряд чи матимуть місце нові технологічні прориви, а деякі агроекологічні системи вже настільки сильно деградували, що вони вже не підлягають відтворенню. Саме тому екологічні песимісти вважають, що вирішення проблем глобальної продовольчої забезпеченості має полягати, у першу чергу, у контролі за народжуваністю.

2. *Ділові оптимісти (business-as-usual optimists)*. Прибічники цього підходу вважають, що пропозиція завжди задовольнятиме зростаючий попит. Біотехнологічні інновації сприятимуть зростанню обсягів виробництва продовольства. Також передбачається значне збільшення площі орних земель.

3. *Прибічники індустріального підходу (industrialized world to the rescue)*. Стверджують, що через різноманітні економічні, інституційні, політичні та екологічні причини країни, що розвиваються, ніколи самі себе не нагодують. Підвищення обсягів виробництва за допомогою інноваційних технологій доцільно здійснювати шляхом створення великих аграрних індустріальних комплексів.

4. *Нові модерністи (new modernists)*. Вважають, що зростання обсягів виробництва агропродукції можливе лише за допомогою залучення значної кількості екстернальних ресурсів. Нові модерністи вважають, що агровиробники використовують недостатньо мінеральних добрив, пестицидів, високоврожайних сортів та інших екстернальних ресурсів, які формують єдиний шлях до покращення врожайності та зменшення тиску на природне середовище. Високоресурсне сільське господарство є більш екологічно сталим, ніж низькоресурсне сільське господарство, оскільки інтенсивне використання локальних ресурсів може призвести до їх деградації.

5. *Усталена інтенсифікація (sustainable intensification)*. Ця група висуває аргументи на користь усталеної інтенсифікації агровиробництва, оскільки сталий розвиток сприяє захисту чи навіть регенерації аграрних природних ресурсів. Низькоресурсне сільське господарство може бути високопродуктивним, оскільки продуктивність

сільськогосподарського землекористування є, перш за все, функцією від людського капіталу, а вже потім – від біологічних процесів.

Таким чином, сільське господарство відіграє подвійну роль: воно виробляє продовольство та створює робочі місця для домогосподарств, яким необхідно купляти це продовольство. Оскільки сільське господарство є найбільшим працедавцем у світі, то підвищення продуктивності може одночасно створити додаткову купівельну спроможність для сільського населення, яке, у свою чергу, використає ці додаткові доходи для придбання більшої кількості продуктів харчування та інших базових споживчих товарів. Збільшення сільськогосподарського виробництва також сприятиме розширенню галузей продовольчого комплексу, які базуються на аграрному

виробництві, що також стимулюватиме створення нових підприємств та робочих місць.

Покращення продуктивності сільськогосподарського землекористування за допомогою сталих інноваційних технологій сприятиме: підвищенню реальних доходів та обсягів заощаджень; створенню робочих місць та диверсифікації сфер агровиробництва; підвищенню цінності землі та збільшенню обсягів інвестування; створенню нових аграрних ринків та покращенню доступу на них; підвищенню платоспроможності населення у сфері послуг; підвищенню соціальної захищеності людей. Взаємозв'язки між сталим екологічно збалансованим сільським господарством та продовольчою безпекою наведені на рис. 1.

Рис 1. Зв'язок між сталим агрогосподарюванням та продовольчою безпекою

Джерело: авторська розробка

Отже, стає аграрне виробництво саме по собі не є достатнім для досягнення стану продовольчої безпеки. Навіть там, де пропозиція продовольства є адекватною, відсутність можливостей працевлаштування може стати причиною недостатнього харчування. Сталий розвиток сільського господарства має розглядатися у більш широкому політичному контексті: посилення ролі інших сфер зайнятості допоможе зменшити екодеструктивний тиск на землю. Таким чином, досягнення стану продовольчої безпеки залежить від таких ключових передумов:

1. Обсяги та якість аграрного виробництва визначаються такими основними складовими: виробничий, людський капітал; екологізація відтворювальних процесів (агрогосподарювання); природний (земельний) капітал. Всі ці складові формуються на інноваційній основ, що передбачає наявність підприємницького підходу до їх

ефективної реалізації.

2. Споживання продовольства характеризується такими параметрами: соціально-економічна доступність продуктів харчування, структура споживання, якість продовольства (загальна, технологічна, екологічна).

Екологоорієнтовану продовольчу безпеку ми розглядаємо як такий стан розвитку конкурентоспроможного екозбалансованого, екобезпечного агропромислового виробництва, що на основі системи організаційно-правових, технологічних, інноваційних, економічних, інформаційних, соціальних, екологічних та інших механізмів забезпечує оптимальний рівень кількості і якості виробництва та споживання продуктів харчування у відповідності із сформованими соціально-екологічними критеріями якості життя населення (параметрами) [6].

Екологізація продовольчої безпеки є об'єк-

тивно обумовленим процесом, спрямованим на більш раціональне використання агроприродних ресурсів шляхом зниження негативного впливу аграрного виробництва на довкілля та уникнення порушень екологічної рівноваги на основі екологізації відтворювальних процесів. Основною метою екологізації агропродовольчої сфери є вирішення еколого-економічних протиріч взаємодії суспільства і природи шляхом трансформації існуючого технологічного способу агро-виробництва в напрямку максимізації виходу високоякісної та екологічно чистої аграрної продукції одночасно із збереженням навколишнього середовища. При цьому, екологізація аграрного виробництва, охорона навколишнього агроприродного середовища повинна розглядатися не як окрема ізольована область діяльності, а бути складовою частиною комплексної системи агро-господарювання.

Формування принципово нової державної політики в аграрному секторі визначається об'єктивною необхідністю удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Системна криза агропродовольчої сфери має свій прояв у скороченні обсягів виробництва агропродукції, зменшенні сільськогосподарських угідь, погіршенні технологічної дисципліни, а також порушенні екологічних умов раціонального агроприродокористування та ін. Якісні параметри агропродукції (зокрема, екологічні) та витрати на виробництво значною мірою обумовлюють її конкурентоспроможність, яка, безумовно, пов'язана з обсягами виробництва та реалізації. Реалізація вітчизняної агропродукції має такі основні проблемні ситуації: низька купівельна спроможність населення, збільшення потоку небезпечних імпортованих продуктів харчування. Це обумовлює необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму продовольчого забезпечення. Організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення – це система організаційно-правових, технологічних, економічних, соціальних та екологічних важелів, форм та методів управління якістю агропродукції, на всіх рівнях господарювання, які забезпечують сукупність високих споживчих якостей (зокрема, екологічних) продовольства та відповідний сталий попит на нього. Окреслені орієнтири аграрного виробництва потребують пристосування цього організаційно-економічного механізму до міжнародних стандартів якості та екологічної безпеки продукції в умовах розвитку євро інтеграційних процесів.

Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки вимагає збереження агроприродного капіталу. До природного капіталу відносять об'єкти природного походження, які забезпечують довгострокову економічну продуктивність та різноманітний добробут суспільства. Природний капітал включає сировинні

матеріали, водні та земельні ресурси, а також екологічні (екосистемні) послуги. За аналогією з фінансовим капіталом, природний капітал вимірюється за допомогою показників його запасів та потоків, виражених, як правило, у фізичних одиницях. При цьому значення показників запасів та потоків природного капіталу можна виражати у грошових одиницях через добуток ціни одиниці ресурсу та його кількості, але така процедура часто є проблематичною через недосконалість ресурсних ринків і ринків екосистемних послуг. Існує проблема формування та корегування ринкових цін з тим, щоб вони відображали дійсні альтернативні витрати використання ресурсів для суб'єктів господарювання.

Природний капітал звичайно поділяється на дві категорії:

- *поновлюваний* – популяції рослин та тварин із значним репродуктивним потенціалом (з точки зору часових масштабів економічної діяльності). У певному ступені сюди відноситься і родючість ґрунтів.

- *непоновлюваний* – обмежені ресурси, які не можна відтворити протягом економічно доцільних часових рамок. Видобуток одиниці таких ресурсів спричинить зменшення їх загальних запасів на таку ж кількість.

Представлена класифікація природного капіталу є дуже важливою, оскільки вона впливає на розмір оптимальної норми інвестування у кожен вид природного капіталу. Так, у випадку з непоновлюваними ресурсами ключовими факторами оптимальних темпів виснаження є вартість їх видобутку, ціна та норма дисконтування. Для поновлюваних ресурсів у відповідних розрахунках використовується природна норма регенерації. При цьому втручання людини може змінити природну норму регенерації, що додає ще один вимір до процедури визначення економічно оптимальних способів ресурсовикористання.

Традиційно, економісти розглядали проблеми аналізу використання та розміщення природних ресурсів у часі як питання виключно інвестиційного характеру. Проте, на наш погляд, при інвестиційному аналізі, де об'єктами є системи, які включають природний капітал, необхідно визнавати існування фундаментальних відмінностей природного та фінансового капіталів [7, с.88]:

- природний капітал, крім забезпечення виробництва сировиною, «обслуговує» людей та інші форми життя й іншими способами (асиміляція відходів, формування рекреаційного середовища, послуги естетичного характеру, підтримка необхідних кліматичних та екологічних циклів і функцій). Додаткові функції природного капіталу мають враховуватися при оцінці темпів його відтворення;

- природний капітал створюється та знаходиться всередині комплексної мережі біологічних

та фізичних відносин, відомих як екосистеми.

За своєю природою, менеджмент природних ресурсів має *інтертемпоральний* (міжчасовий) вимір, оскільки потоки ресурсів є динамічними. Певні зміни в запасах поновлюваних та непоновлюваних ресурсів протягом певного періоду впливатимуть на майбутні ресурсні потоки. Використання природних ресурсів має розглядатися як певний компроміс між часовими періодами. Для непоновлюваних ресурсів поточне споживання може призвести до вищих граничних витрат видобутку для майбутніх поколінь. Облік змін запасів непоновлюваних ресурсів зводиться до обліку обсягів їх вилучення. Що ж стосується поновлюваних ресурсів, то тут, варто враховувати природний регенеративний процес та його співвідношення з початковими запасами ресурсу (наприклад, запас деревини).

Зміни в обсягах запасів природного капіталу можуть обумовлювати зміни цілих екосистем, а звідси – і їх здатності надавати екологічні послуги. Це має місце у випадку виснаження обмежених ресурсів, але також може трапитися і з поновлюваними ресурсами, якщо темпи їх використання перевищують здатність екосистеми до самовідтворення. При цьому гнучкість екосистеми може значно знижуватися, що спричинятиме трансформацію екосистеми та втрату деяких з її характеристик та функцій.

Землегосподарювання є найважливішим джерелом доходів для більшості бідного населення, причому якість ґрунтових ресурсів має значний вплив на його здатність досягти стану продовольчої безпеки. Таким чином, покращення екологічного стану земельних ресурсів у багатьох випадках представляє визначальний напрям покращення доходів найбідніших мешканців усіх країн. Визначення мотивів (стимулів) та обмежень, за яких агровиробники приймають свої управлінські рішення, є важливою вимогою при формулюванні ефективних заходів покращення екологічного менеджменту землегосподарювання, а також інших аграрних природних ресурсів,

які знаходяться у сфері моніторингу та контролю підприємців [12,13]. Отже, національна аграрна політика має фокусуватися не лише на покращенні продуктивності, але й соціальному стані домогосподарств різних верств населення. Очевидно, що стратегія підвищення ефективності агрогосподарювання та зменшення сільської бідності має націлюватися на розвиток несільськогосподарської зайнятості в сільській місцевості. Результативний пошук інституціональних механізмів буде дуже складним, але необов'язково неможливим. Ідентифікація та підтримка інституційних угод, підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, а також допомога у розвитку ринків продуктів переробки повинні стати ключовою складовою аграрної політики.

Висновки. Результативний перехід до сталих форм землегосподарювання повинен позитивно вплинути на стан екологічно орієнтованої продовольчої безпеки. Збільшення обсягів використання хімічних засобів агрогосподарювання не є обов'язковою передумовою продовольчої безпеки. Стале екологічно збалансоване сільське господарство по суті є певною інвестицією у природний капітал, оскільки воно сприяє його формуванню шляхом поповнення запасів поживних елементів у довкіллі. Варто визнати, що сучасні методи агрогосподарювання (землекористування) виснажують природний та людський капітали.

Існує нагальна потреба у відході від високоресурсних модерністських підходів до сільськогосподарського розвитку та визнанні важливості сталого екологічно збалансованого сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки шляхом: розвитку безпечних інноваційних ресурсозберігаючих методів агрогосподарювання; субсидування використання екологічно безпечних, екозбалансованих технологій; суттєве покращення сільської інфраструктури для забезпечення доступу підприємців, домогосподарств на ринки з позитивними ціновими стимулами.

Список використаної літератури:

1. Багіра М.С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект. Монографія / М.С. Багіра. – Львів: Львівський національний аграрний університет, 2008.-225 с.
2. Гайчук О.І. Продовольча безпека. Монографія / О.І. Гайчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 348 с.
3. Дейнека Л.В. Передумови та шляхи досягнення продовольчої безпеки в аграрній сфері України / Л.В. Дейнека, А.О. Коваленко// Продовольчий комплекс України: проблеми теорії та практики: матеріали наук читань (Київ, 12 травня 2006р.) / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К.: РВПС України, 2006. – С. 20-25.
4. Зіновчук Н.В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект/ Н.В. Зіновчук. – Львів: Львівський державний аграрний університет, ННБК «АТБ», 2007.- 394 с.
5. Купинець Л.Е. Производство экологически чистой продукции в АПК: международный и национальный аспекты/Л.Е. Купинець, С.К. Харичков. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2007.- 676 с.
6. Мішенін Є.В. Економічні та соціально-екологічні основи забезпечення продовольчої безпеки в Україні: стратегії і механізми в контексті євро інтеграційних процесів/Є.В. Мішенін, Н.В.Мішеніна// Вісник сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2008.- №12/1 (33). – С. 47-53.
7. Мішенін Є.В. Соціально-економічні та фінансові проблеми сталого сільського розвитку: моно-

графія / Є.В. Мішенін, Р.П. Кососдій, В.М. Бутенко. – Суми: ТОВ «Папірус», 2001. – 334 с.

8. Саблук П.Т. Основные положения новой экономической парадигмы национальной продовольственной безопасности Украины в XXI ст. / П.Т. Саблук // Экономика Украины. -2002.-№5 (478). – С.54-61.

9. Харічков С.К. Екологічна складова в системі національної продовольчої безпеки України / С.К. Харічков, Л.Є. Купінець // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001.- С.168-172.

10. Царенко О.М. Економіка та менеджмент екологізації АПК: монографія / О.М. Царенко, В.П. Щербань, П.В. Тархов. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002.- 256 с.

11. Грановська Л.М. Рациональное природокористування в зоні еколого-економічного ризику / Л.М. Грановська. – Херсон.: Вид-во ХДУ, 2007. – 372 с.

12. Мішенін Є.В. Екологічний аудит сільськогосподарського землекористування (організаційно-економічні засади): монографія. / Є.В. Мішенін, Т.І. Пізняк. – Харків: «Бурун і К», 2012.-176 с.

13. Мішенін Є. Організаційно-економічний механізм аграрного природо господарювання: теоретико-методолгічні орієнтири формування / Є.Мішенін, І.Ярова//Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. – Львів: Львівський національний аграрний університет, 2013.- №20(2).-С.93-101.

Мишенін Е.В., Дутченко О.Н., Яровая И.Е. УСТОЙЧИВОЕ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: НАЦИОНАЛЬНЫЕ И ГЛОБАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

В статье исследуются концептуальные основы достижения устойчивого сельскохозяйственного землепользования в контексте обеспечения продовольственной безопасности. Определены направления и составляющие механизма экологизации продовольственной безопасности.

Ключевые слова: агрохозяйствование, сельскохозяйственное землепользование, экологизация, продовольственная безопасность, стратегия, механизм.

Mishenin Y.V., Dutchenko O.M., Yarova I.Ye. SUSTAINABLE LAND USING FROM THE PERSPECTIVES OF FOOD SAFETY: NATIONAL AND GLOBAL ISSUES

The main important foundations of sustainable environmentally balanced agricultural land using from the perspectives of the food safety are investigated in this article. Directions and components of the mechanism of ecologization of the food safety are considered.

Keywords: agrarian economy, agricultural land using, ecologization, food safety, strategy, mechanism.

Дата надходження до редакції: 15.02.2015 р.

Рецензент: д.е.н., професор Л.І.Михайлова.

УДК 338.436.33(075.8)

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ» ПРЕДПРИЯТИЯ

М. М. Жудро, докторант, Белорусский государственный экономический университет, г. Минск

В статье на основе выполненных сравнительных аналитических, экспериментальных и экспертных композитных исследований рыночного экономического потенциала предприятия обоснована и предложена концепция глобального оптимального взаимодействия концепций автономного (суверенного) функционирования и конвергенции экономических потенциалов предприятий-партнеров в условиях как сбалансированного, так и турбулентного развития социально-экономических систем. Доказано, что «экономический потенциал организации» является функцией динамического экономического ее состояния и представляет собой интегрированную предельную (не максимальную, а оптимальную) рыночную производительность всех элементов (конкурентных экономических взаимоотношений и ресурсов) бизнес-структуры во взаимодействии их с другими элементами систем-партнеров (конкурентов).

Ключевые слова: теория, методология, эффективность, предприятие, рынок, конкурентоспособность, потенциал, ресурсы, способность, возможности, производительность, инструменты, коммуникации, бизнес, финансы, пропорциональность, формирование.

Анализ источников. Теоретическими основами исследования послужили работы экономистов – аграрников в научных журналах, материалы конференций, электронные ресурсы, статистические данные [1-18]. В качестве информационной базы послужили данные государствен-

ных органов статистики республики, других стран, МБ, МВФ, ФАО, Национальных программ развития отраслей, отраслевых нормативных регламентов развития бизнеса.

Методы исследования. При написании научной статьи использовались общенаучные